

Довідково-інформаційні документи

SG/Inf(2021)11

31 березня 2021 року

Захист прав людини та «паспорти вакцинації»

Вже більше року країни Європи та всього світу протидіють кризі у системі охорони здоров'я, спричиненій пандемією COVID-19. Необхідно зазначити, що заходи, вжиті державами-учасницями Ради Європи для боротьби із цією пандемією, відповідають їхнім зобов'язанням відповідно до Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) та Європейської соціальної хартії у частині захисту права на життя (стаття 2 Конвенції) та права охорону здоров'я (стаття 11 Хартії). До цих заходів відноситься, зокрема, обмеження права на свободу пересування, гарантованого статтею 2 Протоколу №4 до ЄКПЛ (право вільно пересуватися територією держави та залишати будь-яку країну). Деякі положення ЄКПЛ передбачають, що обмеження певних прав, встановлені у цілях охорони здоров'я, є допустимими за умови їхнього визначення у законодавстві, необхідності та пропорційності. Рада Європи у межах свого мандату впровадила низку ініціатив щодо підтримки держав-учасниць у боротьбі з кризою у спосіб, який буде повністю відповідати їхнім зобов'язанням щодо захисту прав людини.

Питання «паспортів вакцинації» виникло у контексті впровадження програм вакцинації, за якими певні групи населення отримують переваги за попередньо встановленими критеріями. Така «пріоритетність» зумовлена обмеженою кількістю вакцин та складністю проведення вакцинації.

«Паспорти вакцинації» викликають багато запитань. Стандарти Ради Європи у частині захисту прав людини передбачають основоположні відправні точки для надання відповідей на ці запитання. Наші держави-учасниці мають повністю їх дотримуватися, але також брати до уваги наявні наукові напрацювання, обсяг яких хоча й зростає, але залишається обмеженим.

Підстави для зобов'язання держав стосовно забезпечення доступу до вакцинації

Вакцини є важливою складовою стратегії подолання пандемії, яку держави повинні розробити відповідно до міжнародного законодавства із захисту прав людини (див., зокрема, п. 3 ст. 11 Хартії: «З метою забезпечення ефективного здійснення права на охорону здоров'я Сторони зобов'язуються самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями вживати відповідних заходів для того, щоб, серед іншого, (...) запобігати, у міру можливості, епідемічним, ендемічним та іншим захворюванням, а також нещасним випадкам»). У цьому контексті держави-учасниці впроваджують стратегії, призначені забезпечити, за допомогою загальної вакцинації та приділенню окремої уваги появі нових штамів вірусу, вироблення масового імунітету серед населення. Доцільно згадати рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), метою яких є забезпечення глобальної солідарності та рівноправного доступу до вакцин, а також співпраця щодо передачі знань для прискорення темпів виробництва та надання вакцин.¹

Однак, як стверджує Комітет Ради Європи з питань біоетики у своїй заяві під назвою «COVID-19 та вакцини» від 22 січня 2021 року², «в умовах обмеженої кількості вакцин існує необхідність визначення пріоритетності забезпечення можливості вакцинації з метою мінімізації кількості смертей та випадків ускладнень, а також зменшення рівня передачі інфекції». Принцип рівноправного доступу до медичної допомоги, встановлений у статті 3 Конвенції про права людини та біомедицину (Конвенція Ов'єдо), передбачає, що метою вжиття заходів має бути захист, у пріоритетному порядку, населення, що відноситься до категорій підвищеного ризику, при цьому особлива увага повинна приділятися особам, що опинилися у складних обставинах.

¹ Заява за результатами шостого засідання надзвичайного комітету з питань міжнародного регламенту з охорони здоров'я (2005) щодо пандемії коронавірусної хвороби (covid-19).

Також див. Резолюцію 2361 (2021) Парламентської асамблеї Ради Європи «Вакцини проти COVID-19: етичні, правові та практичні міркування».

² COVID-19 та вакцини: забезпечення рівноправного доступу до вакцинації під час поточної та майбутніх пандемій.

Довідки про вакцинацію, паспорти вакцинації та порядок їхнього застосування

Довідка про вакцинацію є доказом щеплення відповідної особи вакциною. Використання таких довідок у медичних цілях не є новим, як і вимога щодо їх наявності під час подорожей з метою попередження поширення епідемій. Доцільність використання таких довідок не піддається сумніву у розрізі поточної кризи у системі охорони здоров'я та, зокрема, впровадження стратегії подолання пандемії. З метою розширення співпраці у цьому напрямку заходи щодо гармонізації цих довідок на європейському та міжнародному рівні можна лише підтримати.

Те ж саме стосується введення «паспортів» або аналогічних документів, що також містять інформацію про наявність у особи імунітету чи негативного результату аналізу на COVID-19; такі «довідки» лише сприятимуть подальшій гармонізації та, що найважливіше, більшій ефективності заходів щодо стримування пандемії.

З іншого боку, можливе застосування довідок про вакцинацію та даних про наявність імунітету у цілях, що не є суто медичними, наприклад, у зв'язку із наданням особі виключного доступу до прав, послуг або громадських місць, викликає низку питань з огляду на права людини. До розгляду цього питання необхідно підходити дуже обережно. Дійсно, застосування довідок може призвести до порушення певних основоположних прав певних осіб, і навіть великої частини населення, у яких відсутні такі довідки або які не бажають робити щеплення. Окрім дискримінації стосовно права на вільне пересування, наслідки такого підходу можуть мати відношення до інших основоположних прав та свобод, таких як право на повагу до приватного та сімейного життя, право на свободу зібрань або право на свободу віросповідання, а також можуть нести ризики дискримінації або навіть стигматизації чи самоуправства, зокрема, щодо працевлаштування, житла або освіти.

Ці ризики є тим більш реальними з огляду на те, що хід вакцинації наразі не забезпечує повний доступ до вакцин та немає жодних гарантій належного врахування обставин, за якими вакцинація певних осіб є неможливою з медичних або інших причин. Окрім цього, як ВООЗ зазначала у лютому 2021 року, не можна забувати про той факт, що вчені до сих пір не мають спільної думки щодо здатності вакцин від COVID-19 знизити ступінь контагіозності або щодо тривалості захисту, який забезпечується щепленням.³ Тому наразі важко з достатньою точністю оцінити реальні ризики передачі вірусом вакцинованою особою.

Захист приватності та персональних даних

Довідки про вакцинацію містять конфіденційні дані про стан здоров'я особи. Це ж саме стосується даних щодо стану здоров'я, які буде зазначено у «паспортах».

Конвенція Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» («Конвенція 108») та Додатковий протокол до неї («Конвенція 108+»),⁴ а також Рекомендація Комітету міністрів держав-учасниць щодо захисту даних, які стосуються стану здоров'я,⁵ передбачають, що обробка, зокрема, збір, таких даних та інформації мають здійснюватися за умови забезпечення підвищеного рівня безпеки. Використання таких даних в немедичних цілях викликає занепокоєність щодо захисту приватності та персональних даних.

³ Доповідь щодо проміжної позиції: міркування щодо доказу вакцинації від COVID-19 для осіб, які здійснюють міжнародні подорожі. Також див. Резолюцію № 2361 (2021) Парламентської асамблеї; вакцини від Covid-19: етичні, правові та практичні міркування.

⁴ Додатковий протокол поки не набув чинності (Деталі Угоди №223).

⁵ Рекомендація CM/Rec(2019)2 Комітету міністрів державам-учасницям щодо захисту даних, які мають відношення до стану здоров'я.

Ризики – зокрема, ті, що пов'язані із обробкою таких даних особами, на яких не поширюються правила забезпечення конфіденційності, що є доцільними з огляду на чутливість таких даних, їхнім широким розповсюдженням та можливою спекуляцією цілями їхньої обробки – можуть призвести до підриву засад захисту даних. Обробка таких даних повинна здійснюватися у відповідності до, зокрема, критеріїв необхідності та пропорційності як щодо типу даних, що обробляються та передаються, так і щодо тривалості їхнього зберігання, а також критеріїв законності, мети, безпеки та інших критеріїв, визначених у Конвенції 108+.

Ризики для безпеки та охорони здоров'я населення

В контексті недостатньої кількості вакцин більша свобода, яку довідка про вакцинацію надаватиме виключно вакцинованим особам також, як вже зазначалося, може стимулювати появу паралельного приватного ринку вакцин та активізацію кримінальної діяльності, такої як контрабанда вакцини або видача фальшивих довідок, що може завдати серйозного удару по зусиллями у сфері охорони здоров'я.

Метою заходів, визначених у Конвенції Ради Європи про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я (Конвенція MEDICRIME), а також у Конвенції про кіберзлочинність (Будапештська конвенція), є недопущення такої діяльності та боротьба із нею.

Висновки

Боротьба із цією пандемією в першу чергу залежить від зусиль щодо виробництва та надання вакцин, при цьому окрема увага має приділятися особам у складних обставинах, щоби обмеження окремих свобод можна було переглядати по мірі зростання колективного імунітету з урахуванням результатів наукових досліджень.

В цих складних обставинах, в яких ми всі продовжуємо перебувати, доцільно пригадати спільні принципи та цінності, які лежать в основі всіх дій Ради Європи, щоби держави-учасниці могли приймати свідомі рішення у такий спосіб, який забезпечує дотримання цих принципів та цінностей.

Гармонізація або сприяння заходам, необхідним для засвідчення факту вакцинації, наявності імунітету або відсутності вірусу в організмі є, беззаперечно, корисними; однак це повинно супроводжуватися суворими заходами із захисту персональних даних та підвищеним пильнуванням ризиків фальсифікації.

Використання одних і тих самих даних про щеплення або наявність імунітету для забезпечення привілейованого та виключного доступу до прав створює ризики дискримінації та самоуправства.

Ці питання будуть наріжним каменем роботи у цих напрямках, ініційованої Комітетом з питань біоетики (DH-BIO) та Консультативним комітетом Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (T-PD).

Рада Європи і надалі відіграватиме активну роль у наданні державам-учасникам інструментів та досвіду з метою забезпечення того, що криза не піддаватиме загрозі спільні цінності та принципи. Це, зокрема, є метою проекту багатосторонньої та комплексної співпраці у питаннях прав людини у сфері охорони здоров'я під час кризи, представленого на засіданні Комітету міністрів 20 січня 2021 року (див. також [SG/Inf\(2020\)24](#)), який є відкритим для всіх держав-учасниць та долучитися до якого їх запрошують.